

איש זה, שגילגל עשרות מיליונים בשוק האפור עד שבוטע עסקיו התפוצצה ברעש גדול, התגלה לתדהמת הכל בכנייתו של שימעות פרס. הוא מילא תפקיד חשוב בעיסקות הכספיות שהיו כרוכות בצידוף תנועה, "יחד" של עור וייצמן למיפלת-העבודה. אך לשיא הגיעו הרברים בעניין קטן: כשראה בלס כי שימעות פרס מתפעל משעוניהו שלו, שלח לו את השעון כמתנה. השעון של בלס" הפך אחד הסמלים של תשמ"ו. הוא לא הוסיף ליוקרונה של פרס, אף כי גרם פחות נזק מכפי שחשש ברע הראשון. הפרשות החדשות השכיחו במהרה את פרשת-בלס. בסוף השנה היטה פרס את הכף למען ביטול פרוייקט הנביא. החלטה אמיצה שאיפורה קצת את תרמיתו.

שנת תשמ"ו לא הייתה שנתו הגדולה של שימעות פרס. האיש שנכנס לשנה זו כראשי-משלה עתיר-הישגים (היציאה מלבנון, מיגור האינפלציה, שיפור תרמית ישראל בעולם) סיים אותה בקומה שפופה למדי. הוא לא נחל אמונם בתבוסה גדולה, אך שרשרת של כישלונות קטנים פגעה במעמדו.

שימעות פרס לא היה איש-השנה של תשמ"ו.

● MAKE OR NOT LOVE ●

יצחק שמיר היה מועמד הרבה יותר סביר לתפקיד איש השנה של תשמ"ו, זו השנה השנייה ברציפות. בכירותהעולם, שם נטו עד כה לזולל בשמיר, עלי-סמך דיווחים השיטחיים של שגרירים ועיתונאים, ערכו רוויזה של הערכה זו. שמיר נראה ככוח יציב ומוצק, אדם שאיכותו עולה על תרמיתו. ארצות-הברית, שנשנתה החילה לעזור לפרס להדיח את שמיר, למרה שמיר הוא הכתובת הקובעת. כך גם רומניה, שהזמינה את שמיר לביקור רשמי, מתוך תיקוה שמיר ישיג לה מעמד כלכלי של "מדינה מועדפת" בארצות-הברית.

גם לשמיר היו השנה תקלות. כפי שפרס סבל מן "השעון של בלס", סבל שמיר מן "הכסף של עינב". היה זה כאשר הורשע סוחר-הקרקעות **שמואל עינב**, איש-אצל ותיק, כמתן שוחד על רקע עיסקות-הקרקעות המוהמות שנחשפו השנה בכל חומרתן. הסתבר כי חבורה של נוכלים מכל הסוגים השתלטו על קרקעות ערביות בעזרת פושעים ערביים. מסוגו של **אחמד ערדה**, רימו ערבים ויהודים כאחד. שמיר, כך הסתבר, השתתף בפגישה עם סוחר-קרקע יהודים, ששוכנעו על-ידי עורויו לתרום כספים למערכת-הבחירות של הליכוד, מתוך חשבון שזה יעזור לעסקיים.

אולם שמיר, אדם שחי בצניעות, לא נגע מן הגילויים. חברי-מיפלתו ראו בכך חלק טבעי של פעולתו למען ארץ-ישראל השלמה — פעולה שהגיעה לשיאה עם פירסום שלושת ה"לאווים" של שמיר: לא ועידה בינלאומית, לא שיתוף ברית-המועצות בתהליך השלום, לא געע עם אש"ף. כתבונה ובצורתה הייתה הצהרה זו העתק מודע של החלטת-הגורם — ההחלטות של ועידת-הפיסגה הערבית שהתכנסה בחרטום, בירת סודאן, אחרי מלחמת ששת-הימים. הצעותיו של שמיר לכינוס ועידה איזורית של מדינות-המרחב הייתה קישוט טפל לגישה שנועדה לבצר את הסטאטוס-קו על-ידי חסימת כל דרך לשינוי.

● נס ושמו ניסים ●

דבר חסם גם את הדרך לשינוי במיפלתו של שמיר. כמו אצל פרס, התערבבו גם אצל שמיר שיקולים פנים-מיפלתיים ובינלאומיים.

כאשר קיבל שמיר לידיו את ראשות-הממשלה, אחרי שבלס את כל הרכים להפדת הסכס-הירושלמי, התחוק מעמדו מחדש גם במיפלתו. הוא כינס סוגי-סוף את ועידת המיפלתה ונחל בה ניצחון מזהיר.

לעומת זאת איכר מתחרה, דויד לוי, גובה. במשך כל השנה הצטמקה קומתו. שיקולים טאקטיים מוטעים גרמו לו להופיע בוועידת-המיפלתה כמי שפוגע באחרות התנועה — עמדה שהיא שגיאה קטלנית ככל ועידה מיפלתית. גם נסיונותיו להחזיר לעצמו את מעמדו על-ידי פעולות-סרק בתחום ההתנחלות לא עזרו לו. לא הייתה זאת שנה טובה ללוי.

אריאל שרון קרא את המפה ונקט עמדה טאקטית הפוכה. הוא לא הפריע לשמיר, אלא המתין בסבלנות בלתי-אינפיינית. במשך כל השנה נמנע מיוזמת פרובוקטיביות, עסק בפעולות מיררדו, ושמר על האופציות שלו בעזרת כמה הופעות פומביות מתוכננות-היטב. לקראת סוף השנה השמיע הרצאה ארוכה שנועדה להצדיק את פעולותיו במלחמת-הלבנון, בתום חמש שנים לפינוי כוחות-אש"ף מכיירות. כך גרם, באמצעים פשוטים, לכך שהויכוח סביבו לא יישך.

שרון, איש-השנה של תשמ"ג (מקים הליכוד), איש-השנה תשמ"א (שר-הביטחון) ואיש-השנה תשמ"ב (מלחמת-הלבנון) לא היה איש-השנה תשמ"ו. אך הוא המתין להודמנות כדי להשתלט על הליכוד ולהגיע לראשות-הממשלה בשנים הקרובות.

משה ניסים, אדם שהתקרב במפתיע לתואר איש-השנה היה שר-האוצר, במשך שנים היה ניסים שר וטר, מעין עוזר פרלמנטרי של מנחם בגין. כאשר מונה על-ידי בגין כשר-המישפטנים, אחרי שמואל תמיר הסגנוני, הורמו גבות-עיניים רבות. המישפטנים, ולא רק הם, התייחסו אליו כאל בנו המפונק של רבי-דאשי, ספרדי מיקצועי, עורך-דין צוער. מינויו נראה כאחד המינויים האישיים התימהוניים של בגין.

במישרד-המישפטנים התגלה ניסים כאדם פיקח ומפוכח. שאינו "עושה גלים" אך הנמנע גם מתקלות. תרמיתו השתפרה, אך שיעור-קומתו לא גדל בעיני הבריות.

את תיק-האוצר קיבל במיקרה. פרס הדיח את **יצחק מודעי**, בעל ההתפרצויות המפורסמות. הליברלים לא רצו לוותר על התיק. יריבו של מודעי לא באו כחשבו. ניסים נראה כמועמד אשר מינויו לא יגרם למחלוקת, ונהנה מן ההפקר. הכלכלנים הגיבו על כך בזעם אצור.

מאת הפתיע ניסים את הציבור. במהלך כל שנת תשמ"ו עלתה קרנו בהתמדה, כשהוא רוחש לעצמו את אהדתם של אנשי האוצר, הכלכלנים המיקצועיים וחבריו בממשלה.

ניסים לא התיימר להיות גאון הור, ומיעט בגינונים אישיים.

פרס במיפלת-מערנים: הוא לא ליקק רבע

הוא נשאר אדם צנוע ושקט, המדבר תמיד במתינות ובנועם. אולם, כנראה לתלמיד-הכס למד את החומר בשקידה ובהתמדה, רכש את הידע הדרוש, האזין למומחים וקיבל את עצותיהם, מבלי לוותר על שיקול-דעתו המפוכח.

יתר מזה: במרוצת השנה התגלה כאיש חזק, היודע להחליט ולדבוק בהחלטתו. להתייצב מול בעלי-הכוח בליכוד ולעמוד על שלו. לא היה אדם כמערכת הפוליטית שלא העריך את ניסים בסוף תשמ"ו ככוח עולה במדינה.

● לביא, בנקשה ●

ל הרמויות האלה מילאו תפקידים באחת הפרשות החשובות ביותר של תשמ"ו — פרשה שבמרכזה לא עמד אדם, אלא מטוס.

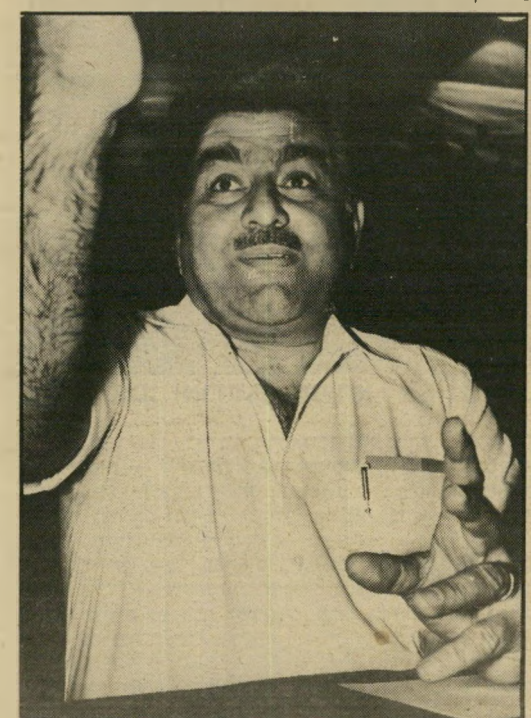
אילו היה הנביא נבאדם, יתכן שהיה זוכה בתואר איש-השנה תשמ"ו.

כי ההיסטוריה של הנביא הייתה פתח-מציאת כל המעלות והחסכוניות של מדינת ישראל. אגדה שקיפלה בתוכה עולם שלם. מצד אחד היה הנביא פאר הטכנולוגיה הישראלית. איש הטיל דופי בהישג הטכנולוגי הגדול הכרוך במטוס קטן זה. מחלקים מן הנביא באו מארצות-הברית, אך גם החלק הישראלי המבוקש היה מפואר, תעודת-גאווה שהעלתה את המדינה הקטנה למעמד של גדולי העולם הטכני.

מסביב לנביא התקבץ נכס אנושי יקר, תרתי-משמע: מהנדסים, מנהלנים, פועלים, בעלי מוטיבציה גבוהה ורבות-במישמה, שהתגאו בהישגם המשותף.

מול ההישג הטכנולוגי עמד הכשל המנהיגי. פרוייקט הנביא חשף את אחד הפגמים הממארים ביותר של המערכת הפוליטית הישראלית: אי-היכולת לראות את הנולד, לתכנן בהגיון ולקבל החלטות סבירות, יחד עם הנטייה האומללה לאלתר, לירות מן המותן ולחיות מן היד הפוליטית אל הפה התיקשורתי.

הנביא נולד כמטוס פשוט. מהדרה משופרת של מטוס הכפיף — ומכאן שמו. כפיף הוא אריה צעיר (כפיף אריות של לקראתו...) ואילו לביא הוא אריה מבוגר (הן עם כלביא יקום...). מי שקיבל את החלטה הראשונה לייצר את הנביא — עוז

ניסים נואם ומתריע: האפתנה של השנה

וייצמן, אז שר-הביטחון — לא חשב על חיה אחרת, אלא על מהרורה מבוגרת יותר של אותה החיה, כפיך במהרורה חדשה. מאו פרץ הנביא מן הכלוב, פשט צורה ולבש צורה, עד שהפך לפיל לבן, הושקע בו כספיי-ענק, הוכנס בו מנוע חדש, וככל שגדלה ההשקעה ורב ההישג, כן היה קשה יותר לעצור אותו במירוצו. שוב ושוב התלקח הויכוח, שוב ושוב אושר הפרוייקט על-ידי שר-הביטחון השונים, שנכנעו לתעשייה האווירית ולחיל-האוויר. החשבון הכספי נראה בלתי-חשוב.

כפרוייקט כלכלי-ביטחוני היה הנביא סמל של תקופה, שוכתה בכינוי "עידן (יורם) ארידור", על-שם שר-האוצר בשיא תקופת-בגין, כאשר נפרצו כל גבולות הרמיון, הכלכלה התנפחה ככלון והיה נרמה כפולו יכולה ישראל להרשות לעצמה את הכל. אז תוכנן הפרוייקט הגרנדיוזי של תעלת-הים שחוטל בינתיים, אז נולדו פרוייקטים ביטחוניים גרנדיוזיים שונים ועלומים, שהוגשמו חרף עלותם העצומה. הנביא היה גולת הכותרת של העידן כולו.

השנה, כאשר התקרמה ההבראה הכלכלית והדברה האינ-פלציה, היתה קיימת הסכמה כללית שאין לחזור לעידן-ארידור. היה צורך להחליט מחדש על הנביא, והפעם תוך הפעלת ההגיון הכלכלי והצבאי. תוכנית ההבראה הכלכלית, שנולדה בהנהגת שימעות פרס ויצחק מודעי, מצאה במשה ניסים מנהיג עקשן הדבק-במשימה. מערכת-הביטחון עמדה בפעם הראשונה מזה זמן רב על העובדה שיש גבול להוצאת.

אחרי תקופה ארוכה של היסוסים, התייצב שר-הביטחון **יצחק רבין** נגד המטוס. אחרי שהרמטכ"ל החלש, **משה לוי**, התחלף בקצין חזק ותיקי יותר, **דן שומרון**, החל צה"ל דן ברצינות בעתידו. התגבשה הריעה הכללית שיש לשים את הרגש על אמצעי-הלימה מסוג חדש לגמרי, שיש בכוחו להשמיר את האויב הפוטנציאלי ממרחקים גדולים. נשק כזה, שיעניק תוך שנים מעטות יתרון גדול למינננה על המיתקפה, יהיה זול לאידישעור מן המטוס היקר והפגיע. הנביא, הפיל הלכן המעופף, נראה בעיני המתכנן הצבאי כפי שנראה בשעתו אביר משרויו בעיני רובאי.

המסקנה היתה מחוייבת-המציאות. אולם המערכת הפוליטית — ובראשה הממשלה — לא הייתה מסוגלת להחליט במשך חודשים ארוכים. פרס ושמיר, יחד עם רוב שר-הליכוד, התייצבו מול ניסים ורבין ורוב שר-המערך. נשק כזה, שיעניק תוך כמיפלתו, וכי שאר השרים התלכדו סביב רבין, הצטרף גם הוא לשוללי הנביא.

בסופו של דבר הוכרע הקרב והמטוס הופל. המערכת פעלה בצורה מתוחכמת: המערך וכה בניצחון, והליכוד וכה בפופולריות אצל העובדים, למרות שמאחורי הקלעים פעל שמיר לקבלת ההחלטה הבלתי-ימנעת — שיתוף-הפעולה החוקי מעמד.

מאבק זה חיוק את מעמדו של רבין, שנהנה בעניין זה מגיבוי חזק של צה"ל ומרוב מפלגות. שוב הוכח כי במציאות הישראלית, שר-הביטחון הוא בעל מישקל סגולי רב יותר מאשר שר-החוק.

עובדי התעשייה האווירית הרעישו שמיים וארץ, וערכו הפג"נות שעוד לא היו כדוגמתן. אבל זה לא עזר.

● שלושה מי יודע ●

ד מיישטר הישראלי, כפי שהתגבש בתשמ"ו, יכול היה ללספק חומר מרתק לאנשי מדינה-המדינה בעולם כולו. הייתה זאת יצירה מיוחדת-למדינה, פרי הנסיכות המיוחדות של ישראל בעידן "האחדות הלאומית".

בראש הפיראמיה עומד מסודר-אינדיקטים: "פורום ראשי" הממשלות". הוא מורכב משלושה אישים, שהיו — במיקרה או שלא-במיקרה — ראשי-ממשלה בתקופות שונות: יצחק רבין, שימעות פרס ויצחק שמיר. בעיקבות הויכוח על הנביא, התקרב גם משה ניסים להצטרפות לפורום זה.

פורום זה לא טיפל רק בנביא, אלא בשלל רב של נושאים. הוא מילא תפקיד מרכזי בכל הפרשות הגדולות כשטח הביטחון, הביון והמדיניות של תשמ"ו.

מתחת לפורום "מצוי ה"קאבינט". מילה צרפתית זו (בעצם: "קאבינט") פירושה חדר קטן. בחדר הקטן הזה הצטופפו עשרה שרים "בכירים", חמישה מכל צד של "האחדות הלאומית".

במסוד זה נשמר גם השנה האיוון המוחלט, והוא שהבטיח למערך מעמד שווה — גם כאשר הופר האיוון בממשלה ובכנסת.

הקאבינט מילא את התפקיד של ממשלה-בפועל. מכיוון שכל עניין שנוי-במחלוקת בין שני הגושים הובא לפני מוסד זה, בהתאם להסכם, התקבלו בו כל ההחלטות החשובות. זה הבטיח תיקו בכל נושא שלא הייתה עליו הסכמה.

מתחת לקאבינט מצוי המוסד הקרוי "הממשלה". אליו מובאים עניינים שאינם די חשובים או די שנויים-במחלוקת כדי שיובאו לקאבינט. אליו גם מובאים עניינים שאיש אינו מוכן להכריע לגביהם, כמו פרוייקט הנביא.

הממשלה היא מועדון-ויכוחים, שכל דבר רולף מנו. למעשה הוא ממלא את "האחדות הלאומית" את תפקידו של פרלמנט. במוסד זה הופר בתשמ"ו האיוון. הוא התחיל את דרכו, ב-1984, כשבו 12 שרים של המערך וגרוריו, 12 שרים של הליכוד וגרוריו, ושר מס' 25 — יוסף בורג המפד"לי.

במהלך השנה פרש ממנה אחד מגרורי המערך — **אמנון רבינשטיין** — שניסה לשפר את מעמדו לקראת הבחירות הבאות. מקומו לא התמלא, מפני שהליכוד היתנה את הדבר במסירת תיק לשר-בליתיק מודעי, שנדרף על-ידי פרס. גרור אחר של המערך, **יגאל הורביץ**, עבר את הקו והצטרף לליכוד, בלוקחו עימו את כיסאו ליד שולחן-הממשלה. כך היה המאזן בסוף השנה: 13 אנשי-ליכוד וגרוריו, 10 אנשי-מערך, ושר מפד"לי אחד, **זבולון המר**, שהיה גם הוא למעשה גרור של הליכוד.

מתחת לממשלה ממשיכה הכנסת להתקיים, איכשהו, כפורום של דיבורים. היו בה מדי פעם מהומות תיקשורתיות מביומות, חכריה השמיצו זה את זה כדי לזכות בכותרות. השפעתה המעשית הייתה מועטה. הרוב האוטומטי העצום של "האחדות הלאומית"